

9. KSIĘSTWO WARSZAWSKIE – NOTATKA

---

1. Ziemie Rzeczypospolitej po III rozbiorze

a) zabór rosyjski

- za rządów Katarzyny II – represje i rusyfikacja,
  - zaboru rosyjskiego zostały podzielone na **gubernie**; wprowadzono na nich ros. administrację,
  - surowe represje wobec uczestników powstania kościuszkowskiego - kilka tys. osób zesłano na Syberię, a ich ziemie przekazano Rosjanom,
  - szlachta zaściankowa i gołota utraciła przywileje szlacheckie – została uznana za chłopów,
  - Rosjanie wystąpili przeciwko kościołowi unickiemu, głównie na Wołyniu i Podlasiu,
- za rządów Pawła I (1796 – 1801) – złagodzenie polityki wobec Polaków
  - uwolniono z więzienia Tadeusza Kościuszkę, Juliana Ursyna Niemcewicza i innych Pol. patriotów,
  - utrzymał polskie szkolnictwo,
- za rządów Aleksandra I (od 1801 r.) – polityka mająca zdobyć przychylność Polaków
  - zezwolił na funkcjonowanie polskiej oświaty – mianował księcia Adama Jerzego Czartoryskiego kuratorem wileńskiego okręgu szkolnego, zgodził się na otwarcie uniwersytetu w Wilnie oraz na utworzenie liceum w Krzemieńcu na Wołyniu.

b) zabór pruski

- nowy podział administracyjny:
  - ziemie polskie zostały przekształcone w **nowe prowincje**: Pomorze – Prusy Zachodnie, Wielkopolska z zachodnim Mazowszem – Prusy Południowe, Mazowsze wschodnie oraz część Litwy po rzekę Niemen – Prusy Nowowschodnie, fragment województwa krakowskiego – prowincja Nowy Śląsk,
  - w prowincjach wprowadzono administrację pruską; prowincje podzielono na departamenty, w których władzę sprawowały nowe urzędy:
    - **kamery** – władza policyjna, wojskowa i skarbowa
    - **rejencje** – władza sądowa,
  - departamenty podzielono na powiaty; na czele powiatu stał **landrat** – radca ziemski,
- polityka wobec społeczeństwa polskiego:
  - nałożenie wysokich podatków,
  - obowiązek służby wojskowej w pruskim wojsku,
  - utrzymano system poddaństwa i pańszczyznę;
  - w dawnych królewskich osadzano niemieckich kolonistów,
  - germanizacja polskiego szkolnictwa,
  - utworzono szkoły kadetów w Kaliszu i Chełmnie (kształcenie oficerów),
  - ośrodek polskiego życia naukowego – Towarzystwo Przyjaciół Nauk w Warszawie.

c) zabór austriacki

- nowy podział administracyjny:
  - ziemie zaboru austriackiego nazwano Królestwem Galicji i Lodomerii; na jego czele stanął **gubernator**, a stolicą stał się Lwów. Utworzono tam sejm stanowy, który nie miał jednak uprawnień ustawodawczych,
  - podzielono je na **cyркуły** zarządzane przez **starostów**, którzy pochodzili z Austrii,
  - administracja lokalna to **municipia** (w miście) i **dominia** (na wsi),

▪ polityka wobec społeczeństwa polskiego:

- umocniono podział stanowy; wprowadzono nowy stan – stan magnacki, który mógł ubiegać się o austriackie tytuły arystokratyczne (książę, hrabia, baron) za opłatą,
- właściciele wsi odpowiadali za pobór rekrutów do austriackiej armii i za ściąganie podatków przed austriackimi urzędnikami
- wprowadzono zakaz zamiany pańszczyzny na czynsz bez zgody władz; wprowadzono karę chłosty wobec opierających się chłopów (patent cesarski z 1798 r.)
- germanizacja szkolnictwa, w tym Uniwersytetu Jagiellońskiego,
- wprowadzono surową cenzurę.

2. Powstanie Księstwa Warszawskiego

a) sytuacja międzynarodowa

- **1806 -1807 – wojna Napoleona z IV koalicją**, w skład której wchodziły m.in. wszystkie trzy państwa zaborcze. Podczas tej kampanii wojska Napoleona wkroczyły do Prus, czym obudziły polskie nadzieje. Powstawały polskie oddziały partyzanckie, Polacy wspomagali marsz wojsk francuskich.
- W listopadzie 1806 r. **Napoleon ogłosił blokadę kontynentalną**, czyli całkowity zakaz handlu z Anglią, by pozbawić Anglię rynków zbytu i surowców.
- W listopadzie 1806 r. Napoleon zajął Warszawę. Potrzebował pomocy do dalszej walki z Prusami. Dlatego też w styczniu 1807 r. utworzył **Komisję Rządzącą**, na czele ze Stanisławem Małachowskim i księciem Józefem Poniatowskim. Jej zadaniem była organizacja wojska i dostawy zaopatrzenia dla armii francuskiej. Powstały wówczas trzy polskie legie (ponad 30 tys. ludzi), które walczyły u boku Napoleona.
- Napoleon pokonał wojska pruskie w bitwach pod Łławą (luty 1807), a wojska rosyjskie pod Frydlandem (czerwiec 1807)

b) postanowienia pokoju w Tylży (7.07.1807 r.) – powstanie Księstwa Warszawskiego.

- Postanowienia były kompromisem między planami Aleksandra I i Napoleona. Napoleon chciał likwidacji państwa pruskiego w zamian za to mógł zgodzić się na włączenie ziem polskich do Rosji. Z drugiej strony Aleksander I chciał utrzymania państwa pruskiego. Był w stanie zgodzić się na oddanie części ziem polskich Napoleonowi.
- Uchwalono, że **powstanie Księstwo Warszawskie** (104 tys. km² z ludnością 2,6 mln) z ziem drugiego i trzeciego rozbioru pruskiego. Miało ono otrzymać ograniczoną suwerenność, a na jego czele miał stanąć Fryderyk August, król Saksonii, zwolennik Napoleona. Poza granicami Księstwa znalazł się Gdańsk, który został wolnym miastem (pod protektorem Francji, Saksonii i Prus) oraz obwodu białostockiego, który oddano Rosji.

3. Ustrój Księstwa Warszawskiego

a) Konstytucja Księstwa Warszawskiego 22.07.1807 r.

O ustroju Księstwa zadecydowała **konstytucja, którą nadał Napoleon 22.07.1807 r.** (konstytucja okrojowana – nadana przez panującego). Stanowiła ona syntezę nowych i starych zasad:

- Władza ustawodawcza – sprawował ją dwuizbowy sejm, złożony z izby senatorskiej i poselskiej. W skład senatu wchodził 18 senatorów mianowanych dożywotnio przez monarchę. W skład izby poselskiej wchodziło posłów wybierani przez szlachtę (60) oraz deputowani (posłowie plebejcy) wybierani przez mieszczan i chłopów (40). Sejm podejmował decyzje w sprawie zmian w systemie prawnym i w sprawach podatkowych. Na 100 miejsc w izbie poselskiej aż 60 było zarezerwowanych dla szlachty.

- Władza wykonawcza – miała pozostać w ręku księcia. Tron miał być dziedziczny w ramach dynastii saskiej. **Król** Saksonii Fryderyk August miał połączyć Księstwo i Saksonię unią personalną. Książę Warszawski stał na czele **Rady Ministrów**, złożonej z ministrów powoływanych przez niego i przed nim odpowiedzialnych. Rada Ministrów sprawowała rządy i wykonywała uchwały. **Rada Stanu** składał się z ministrów i 6 radców stanu. Miała kompetencje doradcze, opracowywała projekty ustaw, zajmowała się m.in. sądownictwem administracyjnym
- Władza sądownicza – konstytucja gwarantowała powszechne i niezawisłe sądy, oddzielenie sądownictwa cywilnego od karnego oraz wprowadzenie Kodeksu Napoleona.
- Inne postanowienia – zniesiono poddaństwo osobiste chłopów i wprowadzono równość obywateli wobec prawa. Język polski był językiem urzędowym.

b) Inne ustawy

- dekret grudniowy 1807 – utrzymywał pańszczyznę, ale pozwalał chłopu na opuszczenie wsi. Niestety chłop opuszczając wieś musiał pozostawić cały majątek.
- Kodeks Napoleona – wprowadzono go w 1808 r. Gwarantował równość wszystkich obywateli wobec prawa, prawa polityczne zależały nie od pochodzenia a od cenzusu majątkowego – otrzymali je m.in. chłopci czynszownicy, a także zasłużeni oficerowie i żołnierze.
- Wprowadzono podział państwa na departamenty, w których władzę sprawowała nowoczesna administracja. Urzędnik pobierał pensję od skarby państwa, który był jego pracodawcą. Wprowadzono kierownictwo jednoosobowe, odchodząc od kolegalności urzędów.
- O uzależnieniu od Francji świadczył fakt, że Księstwo Warszawskie nie miało własnego ministra spraw zagranicznych i własnej służby dyplomatycznej, zostało połączone sojuszem militarnym z Francją i musiało wystawić armię, która została oddana do dyspozycji Napoleona (45 tys).

4. Wojna z Austrią w 1809 r. i pokój w Schonbrunn

a) Austria nie chciała się pogodzić z uzależnieniem od Francji. W 1809 r. zaatakowała Bawarię i Księstwo Warszawskie. Księstwo było bronione tylko przez 15 tys. wojska pod dowództwem księcia Józefa Poniatowskiego.

b) przebieg

- Książę powstrzymał marsz wojsk austriackich w bitwie pod Raszynem 19.04.1809 r.,
- poddał Austriakom Warszawę wyprowadzając stamtąd rząd i wojska polskie,
- książę uderzył na ziemie austriackie – zdobył Lublin, Zamość, Sandomierz, Lwów, Kraków.
- Austriacy zostali pokonani przez Napoleona w bitwie pod Wagram (lipiec 1809 r.).

c) **Wojnę kończył pokój w Schönbrunn 1809 r.** - . Na mocy tego pokoju Księstwo Warszawskie zostało powiększone o ziemie trzeciego zaboru austriackiego.

5. Sprawa polska w latach 1809 – 1812

a) Wojna 1809 r. zaniepokoiła Rosję gdyż na jej skutek Księstwo Warszawskie zostało powiększone o obszar trzeciego zaboru austriackiego. Aleksander I zaczął obawiać się dalszego rozrostu Księstwa Warszawskiego także o ziemie rosyjskie. Mimo zapewnień Napoleona o tym, że nigdy nie zgodzi się na odbudowę suwerennego państwa polskiego, Aleksander I rozpoczął przygotowania do wojny z cesarzem. Po roku 1810 obie strony zaczęły przygotowywać się do wojny.

b) Obie strony zamierzały w nadchodzącej wojnie wykorzystać element polski. Aleksander I Próbował przekonać polskich magnatów do idei zjednoczenia wszystkich ziem polskich pod berłem rosyjskim. Mimo tego Napoleon nie wydał żadnej deklaracji względem niepodległości Polski. W skrajnym przypadku Napoleon zakładał utworzenie królestwa, na czele którego stanął by jego

krewny lub marszałek. Na ziemi polskiej przybyło kilkaset tysięcy żołnierzy Wielkiej Armii. W czerwcu 1812 r. Napoleon ogłosił rozpoczęcie „drugiej wojny polskiej”.

- c) W Warszawie zawiązała się Konfederacja Generalna, która proklamowała przywrócenie Królestwa Polskiego. Powiększono armię Księstwa Warszawskiego do 100 tys. Część z niej (37 tys.), pod dowództwem księcia Poniatowskiego stanowiła V Korpus Wielkiej Armii.
- d) Podczas kampanii rosyjskiej Polacy odznaczyli się męstwem i bohaterstwem. Straciliśmy 70 tys. żołnierzy. V Korpus, jako jedyny w Wielkiej Armii, powrócił do Księstwa zachowując dyscyplinę, sztandary i artylerię.

6. Okupacja Księstwa Warszawskiego.

- a) W lutym 1813 r. Warszawa została zajęta przez wojska rosyjskie. Powstała rada Najwyższa Tymczasowa Księstwa Warszawskiego. Zwolennicy porozumienia z Rosją skupili się wokół Adama Jerzego Czartoryskiego.
- b) książę Józef Poniatowski wyprowadził armię Księstwa do Saksonii gdzie przyłączył się do Napoleona. Wzięła ona udział w bitwie pod Lipskiem (16 – 19.10.1813 r.), która zakończyła się klęską Napoleona. Zginął w niej książę Józef Poniatowski. Armia Księstwa złożyła broń dopiero po abdykacji Napoleona. Część żołnierzy powróciła do kraju.